

In 1997 werd de legendarische Elfstedentocht voor het laatst geschaatst. Toch is de tocht overal in Friesland springlevend, en niet alleen bij schaatsers. De zomeropties zijn talrijk: met de fiets, te voet, met de step, op skeelers, met de kano, in een huifkar, op een boot of met de auto. Afhankelijk van het vervoermiddel bedraagt de afstand tussen 200 en 260 km.

→ Tekst en foto's Guido Vandroemme

De dijk langs het IJsselmeer.

Elf Friese steden

De eerste twee

De officiële, bewegwijzerde Elfstedentochtroute voor fietsers volgt min of meer het 200 km lange schaatstraject en is vooral geschikt voor zij die vaart willen maken. Daarnaast is er een alternatieve route op rustige wegen en paden. Perfect voor wie zoals ik in drie fietsdagen het landschap, de natuur en de cultuur echt wil beleven. De zon schijnt volop wanneer ik 's morgens de auto in *Balk* parkeer, de tassen aan de fiets vastmaak en de gps op de stuurpen vastklik. Het

eerste deel van de route gaat door het Gaasterland, een zacht glooiend bosrijk gebied tussen de Friese meren en het IJsselmeer. De overgang van de schaduw van het bos naar het zonovergoten meer is abrupt. Het traject loopt afwisselend bovenop de dijk en langs de uitgestrekte weilanden ernaast.

De eerste van de elf Friese steden komt in zicht. *Stavoren* heeft een pittoreske jachthaventje. Eigenaardig dat dit een 'stad' is, want er wonen minder dan 1000 mensen. Alle elf Friese steden

hebben echter officieel verworven stadsrechten, terwijl dorpen met nochtans veel meer inwoners die niet hebben. Voorbij Stavoren gaat het verder in noordoostelijke richting en dat betekent tegenwind.

Niet veel later rij ik door *Hindeloopen*, mijn tweede stad, net als Stavoren klein en met een schilderachtige jachthaven waar terrasjes uitnodigend naar de toeristen lonken. We verlaten het IJsselmeer en duiken uitgestrekte weilanden in. Het biljartvlakke landschap

Het vissershaventje van Makkum.

Een van de vele poldermolens in het landschap.

wordt doorsneden door talloze sloten, vaarten, en afwateringskanalen.

Afsluitdijk

Nummer drie, *Workum*, is de jongste van de elf. Het stadje heeft een langgerekte vorm, omdat de oorspronkelijke huizen langs een zelf gegraven waterweg naar het IJsselmeer werden gebouwd. Vanaf Workum loopt de officiële Elfstedenfietsroute naar Bolsward, maar wij rijden naar *Makkum*, een dorp dichtbij de Afsluitdijk. Net zoals vele plaatsen aan de vroegere Zuidoostzee was Makkum een drukke vissers- en handelshaven. Door de verzanding van de Zuidoostzee en vooral door het afsluiten van het IJsselmeer ging het bergaf met de economie, maar gelukkig heeft het toerisme nieuwe mogelijkheden gebracht. Met zicht op de Afsluitdijk fiets ik de polders weer in langs kleine dorpen met vreemde namen, zoals *Pingjum*.

Vroeger dan verwacht kom in aan in *Harlingen*, de belangrijkste haven van Friesland. Hier kan je de ferry naar de Waddeneilanden Vlieland en Terschelling nemen. Op een terrasje aan de ferryhaven geniet ik van een koffie en een enorme pannenkoek met suiker. Het is ondertussen broeierig warm geworden. Het onweer met donder, bliksem en hagelstenen dat 's nachts losbarst, was dan ook voorspelbaar.

Eindeloze polders

De volgende morgen is het nog steeds bewolkt en af en toe valt er een licht buitje. Het centrum van Harlingen is doodstil. Alle winkels zijn dicht, er is geen kat op straat. De grachten zien er daardoor helemaal anders uit. Voorbij Harlingen loopt de route door uitgestrekte polders. Enkele kilometer gaan over een grasdijk die na het onweer van de voorbije nacht modderig is. Als ik terug op de verharde weg kom, moet ik

de slijkkluiten van de remmen vegen.

De vijfde Friese stad is *Franeker*. Mijn hoop om daar een geopende bakkerij te vinden, blijkt ijdel. Net als in Harlingen is het hier doodstil en zijn alle winkels potdicht. Gelukkig heb ik van gisteren nog wat suikerwafels en een kwarkbol. Een smalle weg door de aardappel-

—
**Links grazen schapen,
 rechts strekken weilanden
 en akkers zich uit tot aan
 de vlakke einder.**
 —

velden brengt me aan de hoge dijk langs de Waddenzee. Het traject loopt nu tientallen kilometer onderaan deze dijk, steeds rechtdoor en zonder één enkele bocht. Links grazen schapen, rechts strekken weilanden en akkers zich uit tot aan de vlakke einder. Hier en daar staat een boerderij met bijhorende monumentale schuur. De dijk belemmert het zicht op de Waddenzee. Ik klim verschillende keren te voet tussen de schapen naar boven, maar keer telkens teleurgesteld weer. Het is eb en de Waddenzee is niets anders dan een onmetelijke moddervlakte.

Het begin van de wereld

Aan de dijk ligt de buurtschap *Zwarte Haan*. Merkwaardig genoeg is deze minuscule plaats het begin van het St. Jacobspad (in het Fries 'Jakibspaad') naar Compostela en de Kaap Finisterra ('het einde van de wereld'). Daarom noemen de plaatselijke bewoners deze plek ook wel 'het begin van de wereld'. Even verder staat het bronzen standbeeld van de slikwerker, ter herinnering aan de mannen die met geen

ander materiaal dan schop en kruiwagen grote stukken land hebben drooggelegd.

Eindelijk draait het traject weg van de dijk in de richting van *Dokkum*. De route loopt niet door het centrum maar gaat door de buitenwijken naar het jaagpad langs het Dokkumer Ee. We blijven zoals de schaatsers deze trekvaart volgen tot vlakbij de zevende Friese stad, *Leeuwarden*, de grootste van de elf en ook de hoofdstad van Friesland.

Nog vier

De volgende morgen schijnt de zon opnieuw uitbundig. Voor vertrek ga ik eerst het monument van de Elfstedenrijder bekijken. Op de sokkel staan de elf Friese steden en op één zijde alle winnaars. Na het verlaten van de stad gaat het verder door het vlakke landschap. Eerst op een mooi fietspad langs de brede trekvaarten Sylster Rak en Deinumer Rak. Daarna op een avontuurlijk paadje van nauwelijks een halve meter breed dat zich via smalle bruggetjes over sloten en vaartjes door hooi- en weilanden slingert. Schitterend!

De achtste stad, *Bolsward*, bereik ik na een tocht van vele kilometers op het jaagpad langs een trekvaart. Onder een stralende zon en met de wind in de rug is dit zalig fietsen! Hier en daar

Het monument van de Elfstedenrijder.

Trekvaarten vind je overal in Friesland.

De houtzaagmolens in IJlst.

staan mooie molens. Van de 2400 exemplaren die Friesland ooit rijk was, zijn er slechts een 150-tal bewaard gebleven. Ze worden vrijwel allemaal beheerd door Monumentenzorg. De meeste zijn vroegere polder- of watermolens, die overtollig water wegpompten uit de lager gelegen polders.

IJlst, nummer negen, ligt aan de oever van de

Geeuw, de eeuwenoude vaarverbinding tussen IJlst en Sneek. Daar kijk ik met ontzag naar de unieke houtzaagmolen 'De Rat', die na drie eeuwen nog steeds werkt. Er zijn nog maar twee van dergelijke molens in heel Friesland. Verder gaat het naar nummer tien, *Sneek*. Hier voert de route langs de enig mooie Waterpoort, die oorspronkelijk diende om de toegang tot

de stad via het water te controleren. Dit historische bouwwerk is het symbool van de stad geworden. Voorbij Sneek begint het Friese merengebied, een paradijs voor watersporters. De route loopt langs het Sneekermeer en het Slotermeer naar mijn elfde en laatste Friese stad. Van *Sloten* is het nog maar een boog-scheut naar Balk en mijn auto.

Steekkaart

Route en bewegwijzering

De officiële trajecten voor kanoërs, schaatser, fietsers, wandelaars en automobilisten zijn op een kaart ingetekend die in alle Friese VVV-kantoren te koop is. Je kan deze ook via www.beleeffriesland.nl in pdf

downloaden.

De alternatieve route die ik volgde, komt uit het gidsje *Elfstedenfietsroute* (4de druk, 2008) door Diederik Mönch. Daarin vind je gedetailleerde kaartjes waarop zowel de officiële route als door de auteur aanbevolen alternatieve (fietsvriendelijkere) trajecten ingetekend zijn. Mijn route was 250 km lang. Je kan de officiële en de alternatieve routes overigens naar eigen smaak combineren. De gids bevat ook veel informatie over de elf Friese steden en de natuur, cultuur en geschiedenis van de provincie. Te koop in de GR-webwinkel.

Tenslotte kan je via www.fietseropuit.nl ook je eigen Elfstedenfietsroute aan de hand van het knooppuntennetwerk samenstellen en printen of downloaden in gpx-formaat.

Je hoeft op de Friese Elfstedenroute niet voor hellingen te vrezen, maar moet wel rekening houden met de wind. Die heeft in dit vlakke landschap vrij spel. De route heeft een lusvorm, je kan dus overal starten. In Nederland kan je de fiets gemakkelijk op de trein meenemen.

Info

Overnachtingsadressen vond ik via www.vriendenopdefiets.nl. Dit zijn slaapplekken met douche en ontbijt bij particulieren.

Opgelet: op zondag zijn alle winkels potdicht, ook de bakkers!

Voor algemene info over de streek kan je de website www.beleeffriesland.nl raadplegen.

groteroutepaden.be/opweg/archief

> gpx-track van de alternatieve route

